

Польскі маладзёжны рух на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд

УДК 94 (476 – 15) + 94 (438)

Віталій КРЫВУЦЬ,
кандыдат гістарычных
навук, дацэнт

Віталій КРЫВУЦЬ. Польскі маладзёжны рух на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд. Артыкул прысвечаны развіццю польскага маладзёжнага руху на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд і яго дзейнасці ў працэсе рэалізацыі афіцыйнай маладзёжнай палітыкі. Дзецца характарыстыка ўдзелу польскіх улад у стварэнні вядучых праўрадавых арганізацый: Стралецкага саюза «Стралец» і Саюза сельскай моладзі «Сеў» – Саюза маладой вёскі. Аналізуецца праца гэтых аб'яднанняў пры ажыццяўленні ваеннай і прафесійнай падрыхтоўкі маладога пакалення і яго паланізацыі.

Ключавыя словы: Заходняя Беларусь, міжваенны перыяд, моладзь, маладзёжныя арганізацыі, маладзёжная палітыка.

Vitali KRYVUTS. Polish youth movement on the territory of Western Belarus in the interwar period. The article explores the development of the Polish youth movement on the territory of Western Belarus in the interwar period and its activities as part of the official youth policy. It assesses the participation of the Polish authorities in the setting up of leading pro-government organizations: the Rifle Union "Shooter" and the Union of Rural Youth "Sev" - the Union of Young Villagers. The article analyzes the role of these associations in the military and professional training of the younger generation and its polonization.

Keywords: Western Belarus, interwar period, youth, youth organizations, youth policy.

Моладзь з'яўляецца важнай часткай любога грамадства і заўсёды была аб'ектам пэўнай палітыкі, якую імкнуцца праводзіць улады. Гэта ў поўнай меры адносіцца і да маладога пакалення міжваеннай Заходняй Беларусі, становішча якога яшчэ не знайшло належнага адлюстравання ў айчыннай гістарыяграфіі. Таму распрацоўка тэмы будзе садзейнічаць фарміраванню больш аб'ектыўнай карціны грамадска-палітычнага, сацыяльна-эканамічнага і нацыянальна-культурнага жыцця рэгіёна ў 1920–1930-я гады. Гэта з'яўляецца неабходным і актуальным для сучаснага разумення складаных працэсаў, якія адбываліся ў Беларусі ў XX стагоддзі.

Як вядома, у выніку польска-савецкай вайны і Рыжскага мірнага дагавору заходнебеларускія землі амаль на дваццаць гадоў апынуліся ў складзе польскай дзяржавы. На працягу ўсяго міжваеннага перыяду ўлады Польшчы імкнуліся замацаваць свой уплыў на акупаванай тэрыторыі, пры гэтым у жаданні ажыццявіць канчатковую інкарпарацыю так званых «крэсаў усходніх» не абмяжоўваліся толькі гвалтоўнымі метадамі. Шмат праводзілася розных мерапрыемстваў, каб прыцягнуць на свой бок мясцовае насельніцтва, у першую чаргу моладзь, Заходняй Беларусі. А яна, у асноўным вясковая, ва ўзросце ад 15 да 24 гадоў, складала прыкладна пятаю частку ад усіх жыхароў рэгіёна. У снежні 1931 года да гэтай катэгорыі адносіліся 814 193 чалавекі (пры агульнай колькасці насельніцтва 4 163 534 чал.). На афіцыйным

[ПРА АЎТАРА]

КРЫВУЦЬ Віталій Іванавіч.

Нарадзіўся ў 1973 годзе ў Мінску. Скончыў Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка (1999), аспірантуру гэтай ВУ (2004). З 2014 па 2018 год – саіскальнік у дактарантуры Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

У 1999–2001 гадах працаваў настаўнікам Ляснянскай сярэдняй школы Баранавіцкага раёна. З 2004 па 2006 год – выкладчыкам Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка.

З 2006 года – дацэнт кафедры педагогікі і сацыяльна-гуманітарных дысцыплін Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Кандыдат гістарычных навук (2005), дацэнт (2012).

Аўтар больш за 100 навуковых публікацый, у тым ліку чатырох манаграфій і шэрагу калектыўных манаграфій.

Сфера навуковых інтарэсаў: гісторыя Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд, маладзёжны рух і маладзёжная палітыка польскіх улад на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў 1920–1930-х гадах.

Члены Стралецкага саюза «Стралец», в. Дуніловічы, Пастаўскі павет. Другая палова 1930-х гадоў

узроўні было абвешчана, што мэтай дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі з'яўляецца фарміраванне грамадзяніна, «які б актыўнай паўсядзённай працай, а пры неабходнасці і ў святым запале барацьбы сцвярджаў бы свой сапраўдны патрыятызм» [1, с. 208]. Зразумела, што на ўвазе меўся польскі патрыятызм, а ва ўмовах Заходняй Беларусі гэта азначала, што мэтай такіх мерапрыемстваў была фактычная паланізацыя мясцовага маладога пакалення.

Адным з галоўных інструментаў рэалізацыі асноўных кірункаў польскай дзяржаўнай палітыкі на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд сталі шматлікія маладзёжныя арганізацыі і саюзы, якія склалі аснову таго, што можна назваць польскім праўрадавым маладзёжным рухам. Напрыклад, у Віленскім універсітэце існавалі Легіён маладых і Саюз польскай дэмакратычнай моладзі. Сярод школьнікаў вялі працу Саюз польскага харцарства і Перадавая варта. У гарадах і мястэчках дзейнічалі структуры Арганізацыі працуючай моладзі. Але найбольш уплывовымі і масавымі праўрадавымі польскімі маладзёжнымі аб'яднаннямі з'яўляліся Стралецкі саюз «Стралец» і Саюз сельскай моладзі «Сеў» (у 1934 годзе ён быў ператвораны ў Саюз маладой вёскі).

Усе гэтыя арганізацыі былі ідэйна звязаны з палітычным лагерам маршала Ю. Пілсудскага, які прыйшоў да ўлады ў Польшчы пасля дзяржаўнага перавароту ў маі 1926 года і ўсталявання рэжыму так званай санацыі. Менавіта пасля ўмацавання санацыі пры ўладзе на тэрыторыі Заходняй Беларусі і пачаўся актыўны колькасны рост блізкіх з ёю маладзёжных саюзаў. У першую чаргу гэта было звязана з падтрымкай з боку польскай дзяржаўнай адміністрацыі.

Так, у лютым 1930 года палескі ваявода накіраваў павятовым старатам спецыяльны цыркуляр, прысвечаны пытанню стварэння аддзяленняў ваяводскага Саюза сельскай моладзі «Сеў» (ССМ «Сеў»). У ім адзначалася, што ў шэрагу задач, якія стаяць перад дзяржаўнай адміністрацыяй, асабліва на ўсходніх ускраінах, найважнейшай з'яўляецца кантроль над тым, каб грамадскае жыццё ішло па «лініі развіцця польскага дзяржаўнага шляху». Ваявода падкрэсліваў, што «цяперашні ўрад звяртае значную ўвагу на тое, каб, перш за ўсё, маладое пакаленне атрымала такія ўмовы развіцця, якія давалі б гарантыю выхавання з сённяшняй моладзі грамадзян, на якіх дзяржава магла б бапярціся.

Таму пан міністр унутраных спраў робіць націск на найбольш паспяховае развіццё арганізацый вясковай моладзі. Растлумачыўшы сутнасць і задачы ССМ, ваявода адзначаў, што праца саюза на месцах будзе весціся ў цесным кантакце з павятовымі старастамі: «Урад маральна і матэрыяльна падтрымлівае дзейнасць ССМ і чакае таго ж ад тэрытарыяльнага самакіравання, паколькі лічыць працу ССМ адной з важнейшых задач цяперашняга перыяду» [2, арк. 17].

Старастам было даручана асабіста цікавіцца працай саюза, аказваць матэрыяльную дапамогу «нават за кошт іншых пазіцый у сферы адукацыі, падтрымкі культуры ці сельскагаспадарчай асветы». Акрамя таго, старасты павінны былі падтрымліваць сталы кантакт з ваяводам і кіраўніком ваяводскага ССМ «Сеў», неадкладна паведамляць пра ўсе адмоўныя з'явы ў развіцці арганізацыі ці дзейнасці асобных яе прадстаўнікоў. Ваявода заяўляў: «Асабіста я лічу развіццё працы ССМ адным з важнейшых фактараў у выкананні тых задач, якія ўскладаюцца на нас як на прадстаўнікоў урада і адказных кіраўнікоў палітычнай адміністрацыі, я чакаю поўнага разумення важнасці апекі і супрацоўніцтва ў развіцці гэтай працы» [2, арк. 18].

На тэрыторыі Навагрудскага ваяводства вялікую ролю ў развіцці польскага праўрадавага маладзёжнага руху адыграў С. Свідэрскі, які займаў пасаду мясцовага ваяводы ў 1932–1935 гадах. Акрамя ўсяго іншага, ён актыўна садзейнічаў уніфікацыі саюзаў сельскай моладзі на падкантрольнай яму тэрыторыі. Як адзначала афіцыйная прэса, «маладзёжны рух на прасторах навагрудскай зямлі ўзмацніўся з моманту прыходу да ўлады пана навагрудскага ваяводы Стэфана Свідэрскага, які разумее яго значнасць і сардэчна да яго ставіцца» [3, с. 5].

На павятовым узроўні атрады «Стральца» вельмі часта ўзначальвалі паліцэйскія і мясцовыя чыноўнікі. Значную ролю ў развіцці праўрадавага маладзёжнага руху адыгрывалі работнікі дзяржаўнай сістэмы адукацыі. Напрыклад, у адной са справаздач палескага ССМ «Сеў» адзначалася, што «адносіны з настаўніцтвам заслугоўваюць пахвалы. Настаўніцтва стаіць каля ўсіх працоўных месцаў саюза. Яно прымае ўдзел у працы гурткоў, акруговых саюзаў, ваяводскага праўлення, праводзіць гутаркі і курсы, рэжысіруе тэатральныя пастаноўкі, дае парады, апякае, сочыць, заахвочвае» [4, с. 21]. На тэрыторыі Віленскай школьнай акругі на рубяжы 1920–1930-х гадоў у ССМ працавала 449 настаўнікаў, яшчэ 254 настаўнікі вялі працу ў Стралецкім саюзе [5, с. 347].

Вучні Івянецкай школы, члены Саюза польскіх харцараў, каля 1929 года

Праўда, дзейнасць дзяржаўных чыноўнікаў на мясцовым узроўні іншы раз насіла вельмі фармальны ці нават варожы характар. Адмоўна на развіццё праўрадавага маладзёжнага руху ўплывалі даволі напружаныя адносіны паміж мясцовым насельніцтвам і польскім чыноўніцтвам. Адзін з членаў гуртка сельскай моладзі з Брэсцкага павета ў сярэдзіне 1930-х гадоў скардзіўся на непрыязную атмасферу, адсутнасць сардэчнасці і даверу да мясцовага сялянства з боку польскіх чыноўнікаў. Ён адзначаў, што «там, дзе дзякуючы намаганням якога-небудзь ціхага сельскага дзеяча ўзнікае якая-небудзь арганізацыя, чыноўнікі, замест таго, каб прыйсці на дапамогу гэтай беднай слабой арганізацыі, імкнуцца толькі да таго, каб абцяжарыць яе чым-небудзь, стрымаць яе развіццё. Арганізацыяй ніхто не цікавіцца, ніхто яе не падтрымлівае. На яе і яе членаў глядзяць з недаверам, збіраючы з дапамогай паліцыі дадзеныя аб добранадзейнасці (магчыма, гэта толькі ў нас на ўскраінах). Зразумела, што недавер, адсутнасць добразычлівага супрацоўніцтва, сардэчнасці, шпіянаж і г. д. выклікаюць у моладзі расчараванне і антыпатыю, а таксама адштурхваюць іншых ад уступлення ў арганізацыю» [6, с. 13].

Аднак, нягледзячы на падобныя «перагібы на месцах», польскія ўлады ўкладвалі сур'ёзныя фінансавыя сродкі ў развіццё маладзёжнага руху. Гэта добра відаць на прыкладзе ССМ «Сеў». Згодна са статутам, асноўнымі крыніцамі фінансавання арганізацыі з'яўляліся членскія і ўступныя ўзносы, прыбыткі ад праведзеных мерапрыемстваў, дапамога ад грамадскіх і дзяржаўных інстытутаў, а таксама ахвяраванні прыватных асоб. Але ў рэчаіснасці арганізацыя знаходзілася на дзяржаўным утрыманні. Так, у 1933 годзе бюджэт палескага ССМ «Сеў» складаў 9400 злотых, з іх 8099 злотых (больш за 86 %) былі рознага тыпу дзяржаўнымі датацыямі [7, с. 16]. Яшчэ большыя фінансавыя ўліванні атрымліваў Стралецкі саюз «Стралец», які меў падтрымку не толькі цывільнай адміністрацыі, але і Войска Польскага.

Менавіта дзякуючы матэрыяльнай і арганізацыйнай падтрымцы праўрадавага саюза на тэрыторыі Заходняй Беларусі дэманстравалі свой значны колькасны рост. Так, у 1934 годзе Стралецкі саюз па ўсёй Польшчы налічваў 300 000 членаў, з іх 50 000 былі ў заходнебеларускіх ваяводствах. Пры гэтым стралецкая арганізацыя Віленшчыны лічылася найбольш моцнай у міжваеннай польскай дзяржаве, ужо ў 1931 годзе яна налічвала 300 атрадаў і 7000 членаў [8, арк. 112]. Больш цяжка вызначыць колькасць членаў саюзаў сельскай моладзі, паколькі многія іх гурткі існавалі толькі фармальна. Але, паводле падлікаў польскіх гісторыкаў, на 1938 год агульная колькасць членаў Саюза маладой вёскі (СМВ) складала 170 000 чалавек. На той момант у Віленскім, Навагрудскім і Палескім ваяводствах было зарэгістравана 1208 гурткоў, якія аб'ядноўвалі 36 275 членаў [9, с. 30].

У праўрадавага маладзёжнага аб'яднання ў першую чаргу ішлі дзеці польскіх чыноўнікаў і асаднікаў. Але значную частку членаў Стралецкага саюза і ССМ «Сеў» – СМВ складалі простыя сяляне-палякі і нават беларусы. Так, вядома, што ў маі 1931 года на тэрыторыі Баранавіцкага павета беларусы складалі каля 30 % мясцовых «стральцоў» і 15 % членаў праўлення атрадаў «Стральца» [10, с. 356].

Пры гэтым неабходна адзначыць, што ўлады імкнуліся да таго, каб мясцовыя арганізацыі маладзёжных саюзаў узначальвалі менавіта палякі. У адным з дакументаў аддзела грамадскай бяспекі Палескага ваяводства адзначалася, што «стварэнне змешаных арганізацый з'яўляецца пажаданым пры ўмове, што кіраўніцтва такіх арганізацый павінна знаходзіцца ў польскіх руках і ў праўленнях павінен мець перавагу відавочны польскі элемент». Той жа дакумент даручаў павятовым старатам даведацца, «ці не з'яўляецца наплыў непольскай моладзі ў гурткі сельскай моладзі планавай працай антыдзяржаўных элементаў з мэтай разгрому польскіх арганізацый на вёсцы» [2, арк. 12]. Кіраўніцтва Стралецкага саюза ў 1932 годзе настойвала на тым, каб колькасць прадстаўнікоў нацыянальных меншасцей сярод членаў асобных атрадаў арганізацыі не перавышала 40 %. Але ва ўмовах нацыянальна-дэмаграфічнай сітуацыі Заходняй Беларусі гэтую дырэктыву было цяжка выканаць, асабліва калі адначасова патрабавалася падтрымліваць колькасны рост саюза. Таму, напрыклад, у другім квартале 1933 года ў навагрудскай акрузе Стралецкага саюза ў большасці атрадаў дамінавалі беларусы [10, с. 356].

Пры стварэнні нізавых структур праўрадавага маладзёжнага арганізацый на тэрыторыі заходнебеларускага рэгіёна ўлады таксама звярталі ўвагу на настроі мясцовага насельніцтва. У нядобронадзейных раёнах яны пераважна стваралі гурткі ССМ «Сеў» – СМВ, а не «Стральца». Так, камэндант навагрудскай акругі Стралецкага саюза адзначаў у сваім рапарце: «Прымаючы да ўвагі, што атрады «Стральца» праводзяць ваенную падрыхтоўку, значыцца маюць зброю, яны арганізуюцца ў тых раёнах, дзе насельніцтва добразычліва ставіцца да польскай дзяржавы. Адначасова там, дзе насельніцтва ставіцца варожа, Стралецкі саюз не стварае сваіх атрадаў і вызваляе гэтую тэрыторыю для дзейнасці Саюза маладой вёскі» [11, арк. 6].

Праваслаўныя салдаты Войска Польскага прымаюць прысягу. Баранавічы, канец 1930-х гадоў

Абапіраючыся на праўрадавы маладзёжны рух, польскія ўлады разгарнулі на тэрыторыі Заходняй Беларусі рэалізацыю сваёй маладзёжнай палітыкі. Гэтая палітыка мела некалькі кірункаў і адным з асноўных была ваенная падрыхтоўка. У першую чаргу яе павінен быў весці Стралецкі саюз і часткова ССМ «Сеў» – СМВ. Аднак неабходна адзначыць, што ў адрозненні ад непасрэдна польскіх этнічных зямель, дзе моладзь актыўна авалодвала вайскавай справай, на тэрыторыі Заходняй Беларусі поспехі праўрадавага маладзёжнага руху ў гэтай сферы былі даволі сціплымі. Галоўнай прычынай гэтага было негатыўнае ці абыякавае стаўленне значнай часткі мясцовага насельніцтва да праблем павышэння абараназдольнасці польскай дзяржавы. Адмоўную ролю адыгрывала таксама слабае развіццё камунікацый і цяжкае матэрыяльнае становішча мясцовых жыхароў. Гэта адзначалася і ў афіцыйных справаздачах, прысвечаных развіццю акцыі ваеннай падрыхтоўкі (ВП). Напрыклад, у 1927 годзе пра Баранавіцкі, Навагрудскі і Нясвіжскі паветы паведамлялася, што «з арганізацыйнага пункту гледжання рэгіён развіты слаба. Вялікая плошча, слабыя шляхі зносін і малыя сродкі не дазваляюць лепшага развіцця. Да працы па ВП больш імкнецца гарадскі элемент, вёска слаба разумее яе значнасць, выключэнне складаюць асаднікі». Адзначалася таксама, што ў Слоніміскім павеце «з гарадскога элементу найбольш схільная да працы па ВП школьная моладзь. З пазашкольнай моладзі толькі адзінкі ўцягнуты ў Стралецкі саюз... Вясковая моладзь вельмі мала прысвячае сябе працы ВП». А ў Косаўскім і Пружанскім паветах «умовы ВП не спрыяльныя па прычыне дрэнных камунікацый, нязручнага размяшчэння армейскіх частак і нядобразычлівых адносін да ВП большай часткі нацыянальных меншасцей» [12, арк 57].

Паколькі такая сітуацыя не магла задаволіць польскія ўлады, часткай акцыі ВП станавілася адпаведнае грамадзянскае і патрыятычнае выхаванне. Згодна з інструкцыяй, распрацаванай кіраўніцтвам віленскага «Стральца», мэтай гэтага выхавання было «даць усебаковае ўяўленне пра Айчыну, аформіць дзяржаўны інстынкт, прывучыць да дысцыпліны і падпарадкавання ўладам, развіць пачуццё патрыятызму і адданасці традыцыям, сфарміраваць моцныя характары» [8, арк. 117].

У снежні 1936 года ў Брэсце адбылася нарада, арганізаваная акруговым кіраўніцтвам «Стральца» і прысвечаная актывізацыі грамадзянскага выхавання. На ім было заяўлена, што «верай грамадзяніна-салдата павінна стаць дзяржаўнасць Польшчы, службай – служба польскай дзяржаве». Ідэя службы аб'яўлялася зместам і сутнасцю грамадзянскага выхавання і павінна была распаўсюджвацца падчас розных адукацыйных ці выхаваўчых мерапрыемстваў, паколькі «без яе засваення выхаваўча-грамадзянская праца не выканае сваіх задач». Удзельнікі нарады сцвярджалі, што «польская дзяржава – гэта нацыянальная Польшча, да чужых народаў мы ставімся талерантна і прызнаём за імі роўнасць у правах, але ў барацьбе з ворагам не можам ім давяраць» [13, арк. 28]. На нарадзе прапанавалася ўзмацніць польскі уплыў на ўскаінах, пры гэтым за ўзор лічыліся фашысцкая Італія і нацысцкая Германія: «Як італьянцы і немцы ідуць са сваёй культурай усюды, дзе могуць, так і мы павінны ісці з нашай культурай і прышчапляць яе на ўскаінах... Мы на гэтых землях з'яўляемся гаспадарамі, а не чужынцамі» [13, арк. 31].

Фактычна выхаванне ў «Стральцы» мела адкрыты паланізатарскі характар, што аказвала пэўны ўплыў на членаў арганізацыі, але не на асноўную частку заходнебеларускай моладзі. Акрамя іншага, пра гэта сведчыць і тое, што ў канцы 1938 года польскае ваеннае міністэрства выказвала незадаволенасць прыходам у армію з тэрыторыі ўсходніх ускраін моладзі, якая ў значнай частцы знаходзіцца пад «чужым ідэйным і маральным уплывам». А менавіта сярод будучых прызыўнікоў павінен быў весці ў першую чаргу сваю выхаваўчую працу Стралецкі саюз.

Яшчэ адным кірункам афіцыйнай маладзёжнай палітыкі з'яўлялася прафесійная падрыхтоўка маладога пакалення. У асноўным яна тычылася вясковай моладзі і набыла характар так званай Сельскагаспадарчай падрыхтоўкі (СП), галоўную ролю ў якой павінен быў адыграць ССМ «Сеў» – СМВ. У значна меншай ступені ў ёй прымаў удзел і Стралецкі саюз. Сутнасць СП складалася ў распаўсюджванні агра-тэхнічных ведаў праз удзел вясковай моладзі ў сельскагаспадарчых конкурсах. Кіраўніцтва ССМ «Сеў» лічыла, што «сельскагаспадарчыя конкурсы павінны стаць сельскагаспадарчым і грамадзянскім выхаваннем моладзі. Праз сельскагаспадарчыя конкурсы канкурсант павінен у першую чаргу выхоўваць сябе, фарміраваць сваю волю і прыродны розум, заахочваць розум да хуткага дзелавага мыслення» [14, с. 34].

Неабходна адзначыць, што ў першай палове 1930-х гадоў Віленскае ваяводства з'яўлялася адным з лідараў у правядзенні СП ва ўсёй тагачаснай Польшчы. У 1933 годзе тут дзейнічала 569 калектываў СП (4008 удзельнікаў). Больш было толькі ў Варшаўскім і Кракаўскім ваяводствах. Палескае ваяводства займала 12-е месца (219 калектываў і 1351 удзельнік), Навагрудскае ваяводства знаходзілася на 14-м месцы (109 калектываў і 759 удзельнікаў). Усяго на той час акцыя ахоплівала 16 ваяводстваў [15, с. 6].

У 1938 годзе, паводле агульнадзяржаўнай статыстыкі, Палескае ваяводства ў акцыі СП займала 11-е месца (513 калектываў і 2861 удзельнік), Віленскае ваяводства – 12-е (413 калектываў і 2685 удзельнікаў), Навагрудскае ваяводства – 15-е месца (390 калектываў і 1938 удзельнікаў) [16, с. 339].

Акцыя СП сапраўды садзейнічала распаўсюджванню на тэрыторыі заходнебеларускага рэгіёна перадавых агра-тэхнічных метадаў і новых сельскагаспадарчых культур, у пэўнай меры садзейнічала павышэнню ўзроўня земляробства і жывёлагадоўлі. Але яна не магла кардынальна вырашыць праблем сельскай гаспадаркі Заходняй Беларусі і мясцовай вясковай моладзі. Цяжкія сацыяльна-эканамічныя ўмовы ў заходнебеларускай вёсцы сталі перашкодай на шляху рэалізацыі СП. Нават афіцыйная польская прэса прызнавала, што ў малазямельнага селяніна, які жыве ў галечы, проста не хапае грошай на розныя «культурныя» выдаткі – «галодны чалавек пра культуру не думае». Калі браць, напрыклад, Навагрудскае ваяводства, то ў другой палове 1930-х гадоў адзін гурток СП прыпадаў тут у сярэднім на 28 сельскіх населеных пунктаў [17, с. 6]. У 1938 годзе ў Баранавіцкім павеце, які лічыўся ў Навагрудскім ваяводстве адным з перадавых у сферы развіцця сельскагаспадарчай асветы, існавалі 62 гурткі СМВ і 50 калектываў СП. Акрамя таго, тут дзейнічалі 44 гурткі для дарослых сялян і 27 гурткоў вясковых гаспадынь. Павеат абслугоўвалі пяць інструктараў і сем спецыялістаў у сферы сельскагаспадарчай асветы. Аднак, як прызнаваў карэспандэнт «Кур'ера Віленскага», у працы гэтых арганізацый удзельнічалі толькі 3 % насельніцтва павета, астатнія 97 % праз сваё цяжкае матэрыяльнае становішча былі пазбаўлены магчымасці далучыцца да «дабрадзействаў» акцыі СП [18, с. 5].

Акрамя дзейнасці ў сферы ваеннай і сельскагаспадарчай падрыхтоўкі маладога пакалення, польскія праўрадавыя маладзёжныя саюзы працавалі і ў іншых кірунках. Напрыклад, у культурна-асветніцкай сферы і арганізацыі вольнага часу моладзі. Аднак і гэтая дзейнасць набывала выразны паланізатарскі характар. Так, кіраўніцтва ССМ «Сеў» уважліва сачыла за рэпертуарам тэатральных гурткоў і калектываў мастацкай самадзейнасці. Найбольш падрыхтаваныя падраздзяленні Стралецкага саюза прыцягваліся таксама да барацьбы з нацыянальна-вызваленчым рухам на тэрыторыі Заходняй Беларусі.

З іншага боку, унутры праўрадавага маладзёжнага руху ў другой палове 1930-х гадоў назіраўся працэс выразнай радыкалізацыі. Напрыклад, справаздачы польскіх улад паведамлялі пра дастаткова напружанае становішча ў гуртках СМВ на Палессі: аб імкненні моладзі пазбавіцца ад кантролю з боку польскіх настаўнікаў, выбарах у кіраўніцтва гурткоў «нядобранадзейных асоб» з камуністычным мінулым, негатыўным стаўленні да польскай дзяржавы [11, арк. 14–20; 19,

Плакат, прысвечаны Стралецкаму маршу – ваенна-спартыўным саборніцтвам, якія праводзілі ў гонар выступлення легіёнаў Пільсудскага ў 1914 годзе

арк. 9]. Паказальны той факт, што ў пачатку 1939 года ў Навагрудку адбыўся суд над 17 камуністамі. Як сведчыла прэса, каля трэці з іх адначасова з'яўляліся членамі СМВ [20, с. 4]. Усё гэта можна лічыць праявамі пэўнага крызісу ўнутры польскага маладзёжнага руху на тэрыторыі Заходняй Беларусі.

Такім чынам, на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд польскімі ўладамі быў створаны шэраг маладзёжных арганізацый, найбольш актыўнымі і масавымі з іх з'яўляліся Стралецкі саюз «Стралец» і Саюз сельскай моладзі «Сеў» – Саюз маладой вёскі. Абапіраючыся на гэтыя аб'яднанні, прадстаўнікі ўлады тагачаснай Польшчы планавалі рэалізоўваць маладзёжную палітыку, каб перацягнуць на свой бок мясцовае маладое пакаленне і праз гэта садзейнічаць замацаванню польскага панавання ў акупаваным заходнебеларускім рэгіёне. Дзякуючы ўсебаковай падтрымцы з боку польскіх улад праўрадавыя маладзёжныя арганізацыі разгарнулі актыўную дзейнасць у такіх сферах, як ваенная і прафесійная падрыхтоўка моладзі, а таксама арганізацыя яе вольнага часу. Адначасова падчас гэтых мерапрыемстваў ажыццяўлялася шырокамаштабная паланізацыя беларускай моладзі. Але неабходна прызнаць, што ў выніку пэўных сацыяльна-эканамічных абставін і негатыўнага стаўлення асноўнай масы насельніцтва дзейнасць польскіх маладзёжных арганізацый, нягледзячы на некаторыя знешнія поспехі, усё ж такі не дасягнула пастаўленых перад ёй мэт. У першую чаргу не ўдалося вырашыць пытанне павышэння абараназольнасці польскай дзяржавы і кардынальна змяніць у лепшы бок становішча заходнебеларускай сельскай гаспадаркі. А падзеі ў верасні 1939 года пацвердзілі, што асноўная частка мясцовай моладзі, якая на працягу ўсяго міжваеннага перыяду з'яўлялася аб'ектам паланізацыі, не атаясамлівала сябе з польскай дзяржаўнасцю і не выступіла ў яе абарону.

Фота з адкрытых крыніц

Артыкул паступіў у рэдакцыю 05.08.2021 г.

[СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ]

1. Kulesza, W. Koncepcje ideowo-polityczne obozu rządzącego w Polsce w latach 1926–1935 / W. Kulesza. – Warszawa: Ossolineum, 1985. – 311 s.
2. Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці (ДАБВ). – Ф. 1. Воп. 9. Спр. 483.
3. Na odcinku prac młodocianych w Nowogrodzyczynie // Obóz Młodych. Czasopismo Organizacji Młodzieży Pracującej. – 1934. – 31 maja. – S. 5.
4. Sprawozdanie Poleskiego Wojewodzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej za rok 1930. – Brześć nad Bugiem, 1931. – 22 s.
5. Okręgowe Komisje społeczno-oświatowe Zw.P.N.S.P. // Polska Oświata Pozaszkolna. – 1930. – № 6. – S. 322–347.
6. Chałasiński, J. Młode pokolenie chłopów / J. Chałasiński. – Warszawa: Państwowy instytut kultury wsi, 1938. – T. 2. – 554 s.
7. Sprawozdanie Poleskiego Wojewodzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej za rok 1933–1934. – Brześć nad Bugiem, 1935. – 16 s.
8. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 242 п. Воп. 1. Спр. 465.
9. Małolepszy, E. Kultura fizyczna w działalności wiejskich organizacji młodzieżowych II Rzeczypospolitej / E. Małolepszy. – Częstochowa: Akademia im. Jana Długosza, 2015. – 242 s.
10. Bogalecki, T. Związek Strzelecki wobec słowiańskich mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej / T. Bogalecki // Przegląd Historyczny. – 1995. – № 3–4. – S. 351–359.
11. ДАБВ. – Ф. 67 сч. Воп. 2. Спр. 1059.
12. ДАБВ. – Ф. 1. Воп. 2. Спр. 2402.
13. ДАБВ. – Ф. 67 сч. Воп. 2. Спр. 193.
14. Sprawozdanie Poleskiego Wojewodzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej za rok 1929. – Brześć nad Bugiem, 1930. – 62 s.
15. O nowych uczni (konkursistów) P.R. // Rolnik Nowogrodzki. – 1934. – № 7. – 18 lutego. – S. 6.
16. Mały Rocznik Statystyczny 1939. – Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 1939. – 460 s.
17. Wieś musi iść również naprzód // Życie Nowogrodzkie. – 1937. – 3 stycznia. – S. 6.
18. Bierniakowicz, W. Człowiek głodny o kulturze nie myśli / W. Bierniakowicz // Kurjer Wileński. – 1938. – 24 sierpnia. – S. 5.
19. ДАБВ. – Ф. 67 сч. Воп. 2. Спр. 1094.
20. 17 komunistów przed sądem w Nowogrodku // Kurjer Wileński. – 1939. – 20 stycznia. – S. 4.